

Zygmunt Świechowski*

Odbudowa katedry Bagrata w Kutaisi (Gruzja) jako przyczynek do problematyki rekonstrukcji

Reconstruction of Bagrati Cathedral in Kutaisi (Georgia) as a contribution to the issue of reconstruction

W Kutaisi, drugim co do wielkości obok Tbilisi miastem Gruzji, wznosi się katedra Zaśnięcia Bogurodzicy, zwyczajowo nazywana katedrą Bagrata, od imienia Bagrata III, władcy Gruzji (975–1014), inicjatora jej budowy. Według tekstów źródłowych za datę ukończenia budowy przyjmuje się rok 1003¹, portyki dostawione przy elewacji zachodniej i południowej są późniejsze o mniej więcej 20 lat. Katedra Bagrata jest budowlą krzyżowo-kopułową, trikonchosem, wschodnie ramię zakończone jest trójapsydialnie, apsydy zamykają południowe i północne ramiona krzyża, od zachodu świątynia jest trójnawowa (il. 1). W centrum założenia cztery filary poprzez arkady i trompy przechodzą z kwadratu w planie w tambur kopuły, przesyła przylegające przekryte były kolebkami, apsydy konchą. Sklepienie kolebkowe wznosiło się również nad nawą środkową w zachodnim ramieniu krzyża. Aneksy przy środkowej apsydzie wschodniej były piętrowe, podobnie nawy boczne partii zachodniej. W nawie północnej znajdowały się schody prowadzące na emporę, częściowo umieszczone w grubości muru. Układ zewnętrznych ścian obudowujących i kryjących trikonchos oraz usytuowanie kopuły w centrum geometrycznym uznaje się za charakterystyczne dla klasycznego okresu gruzińskiej architektury przełomu X i XI w.²

In Kutaisi, the second largest Georgian city after Tbilisi, there is the Cathedral of the Dormition, more commonly known as Bagrati Cathedral which was named so after Bagrat III, the ruler of Georgia (975–1014), the initiator of its construction. According to the source texts, the date of completion of the construction is the year 1003¹, whereas the porticos were added to the western and southern facade about 20 years later. Bagrati Cathedral is a triconch and cross-domed building; its eastern part has a three-apse termination, apses form a termination for the southern and northern arms of the cross, the cathedral has three aisles on its western side (Fig. 1). In the center of the layout four pillars, through arcades and squinches, change from the square in the plan to a tholobate dome, whereas the adjacent bays were covered with a barrel vault and apse with a conch. The barrel vault was also built above the central nave in the western arm of the cross. There were storied annexes near the middle eastern apse, similarly to the aisles of the western part. In the northern aisle there were stairs leading to the matroneum, partially located within the wall. The system of surrounding and covering triconches exterior walls as well as the location of the dome in the geometric center is considered to be characteristic of the classical period of Georgian architecture at the turn of the 11th century².

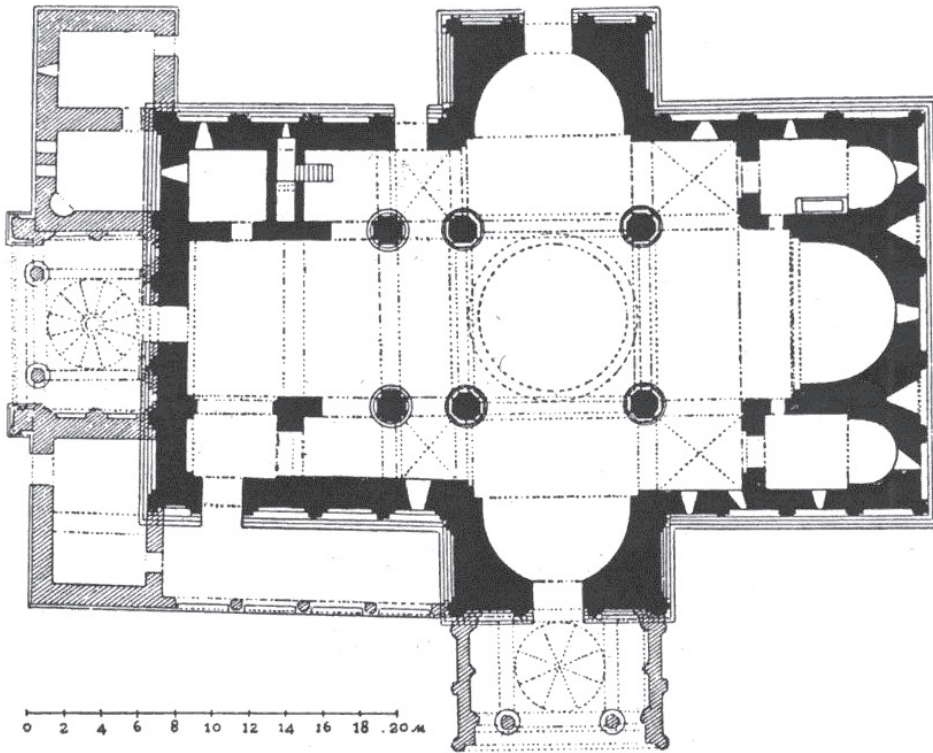
* PKN ICOMOS, Warszawa/PKN ICOMOS, Warsaw.

¹ Data związana z zakończeniem prac podjętych przez króla Bagrata III i jego matkę Guranducht znajdowała się na inskrypcji w kościele, zastosowanie w niej cyfr arabskich należy do najstarszych znanych. Patrz: [1, s. 328].

² Katedra w Kutaisi należy do wielkich gruzińskich katedr XI w.

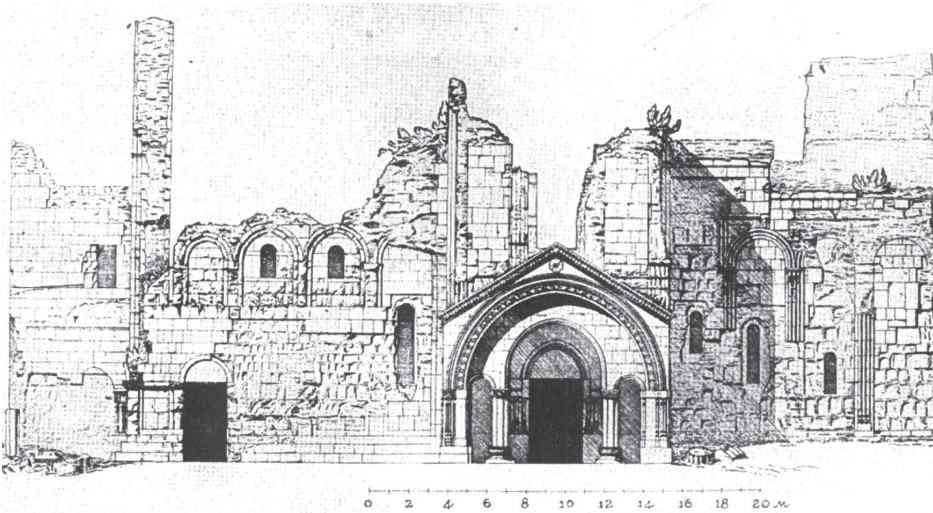
¹ The date of completing the works started by King Bagrat III and his mother Guranducht was found on an inscription in the church and it belongs to the oldest usage of Arabic numerals ever found. See: [1, p. 328].

² The cathedral in Kutaisi is among the greatest Georgian cathedrals which are close in plan and body to cathedrals in Alawerdia and Sweti Zchoweli in Mcheta. Description taken from: [2, pp. 195–198].

Il. 1. Katedra Bagrata, plan
(źródło: [2])

Fig. 1. Bagrati Cathedral, plan
(source: [2])

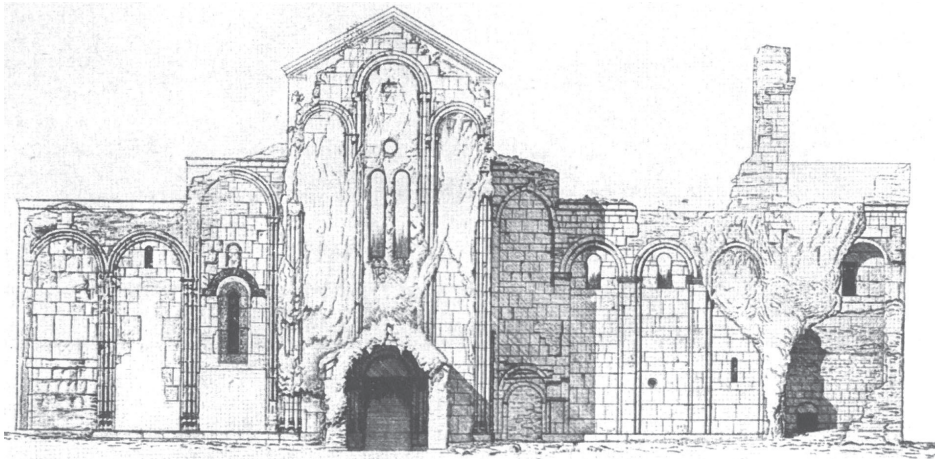
Il. 2. Katedra Bagrata,
elewacja południowa
(rys. pomiarowy z 1947;
źródło: [2])

Fig. 2. Bagrati Cathedral,
south elevation
(measuring drawing from 1947;
source: [2])

W 1692 r. w wyniku działań wojennych świątynia została wysadzona przez Turków seldżuckich, runęły kopuła i sklepienia. Pozbawiona przekrycia katedra w Kutaisi stopniowo niszczała. Jej stan w połowie XX w. widoczny jest na dokumentacji sporządzonej przez N.P. Sewerowa (il. 1–3) [2, s. 106–111]. Autor opracowania poświęconego gruzińskiemu budownictwu na podstawie zachowanych relikwów pokusił się także o próbę rekonstrukcji. Katedra wraz z klasztorem w pobliskim Gelati w 1994 r. zostały wpisane na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

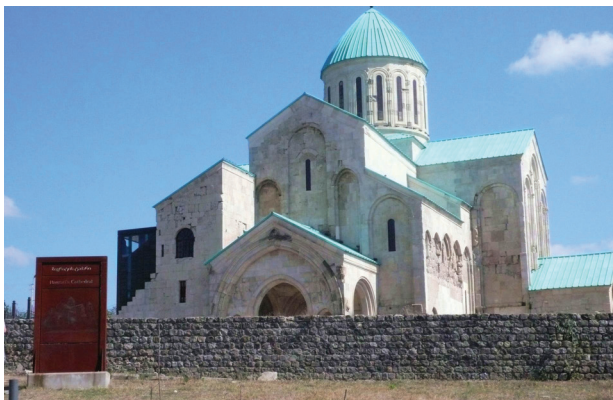
obok zbliżonych w planie i bryle katedr w Alawerdi i Sweti Zchoweli w Mccheta. Opis obiektu za: [2, s. 195–198].

In 1692 the cathedral was blown up by the Seljuk Turks as a result of acts of war due to which the dome and vaults collapsed. Without any cover the cathedral in Kutaisi gradually fell into disrepair. Its condition in the middle of the 20th century is shown in the documents prepared by N.P. Sewerow (Figs. 1–3) [2, pp. 106–111]. The author of the study, which was devoted to Georgian construction on the basis of the preserved relics, also ventured to attempt the reconstruction. In 1994 Bagrati Cathedral, together with the nearby Gelati Monastery, was included in UNESCO's World Heritage Site. In 2008 the reconstruction of the cathedral started and in the meantime the cathedral was given to the Georgian Orthodox Church (2001), despite the protests of international opi-

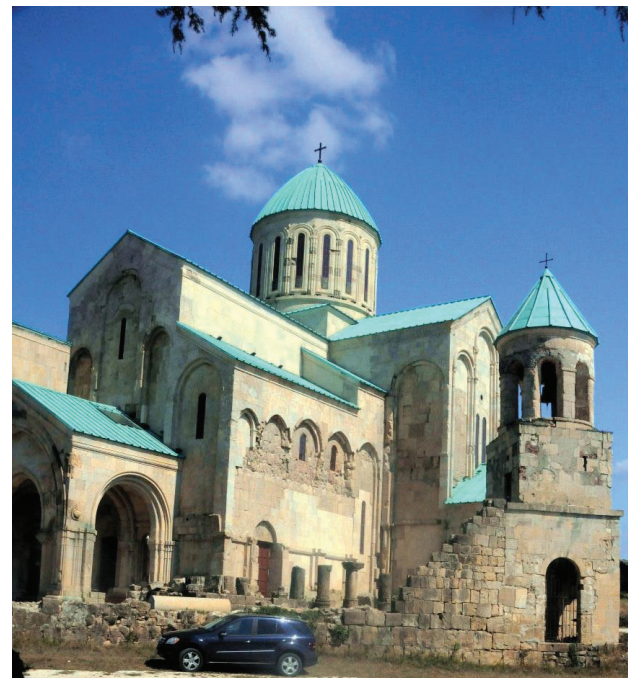
Il. 3. Katedra Bagrata, elewacja północna (rys. pomiarowy z 1947; źródło: [2])

Fig. 3. Bagrati Cathedral, north elevation (measuring drawing from 1947; source: [2])

Il. 4. Katedra Bagrata, widok od zachodu (fot. E. Świechowska, 2014)

Fig. 4. Bagrati Cathedral, view from the west (photo by E. Świechowska, 2014)

Il. 5. Katedra Bagrata, widok od południowego zachodu (fot. Z. Świechowski, 2014)

Fig. 5. Bagrati Cathedral, view from the south-west (photo by Z. Świechowski, 2014)

Il. 6. Katedra Bagrata, wewnątrz, widok konstrukcji empyry nawy północnej (fot. Z. Świechowski, 2014)

Fig. 6. Bagrati Cathedral, view of the matroneum construction of the northern aisle (photo by Z. Świechowski, 2014)

W 2008 r. rozpoczęto rekonstrukcję świątyni przekazanej w międzyczasie Gruzji Kościołowi Prawosławnemu (2001) wbrew protestom opinii międzynarodowej, w tym UNESCO. Ale prace pod patronatem prezydenta i zwierzchnika cerkwi trwały i ostatecznie

nion, including UNESCO. But the reconstruction work under the patronage of the president and supervisor of the orthodox church were performed and finally completed in 2012. One day in September 2014 I could see the result of these activities³ (Figs. 4–6).

The reconstruction of Bagrati Cathedral is, for the conservator-restorer and it certainly should be, difficult to accept. But how to respond to the reconstruction when a topic thread concerning great politics appears? The change of the political system in Georgia after 1991 re-

³ A trip to Georgia (and Armenia) as part of a scientific expedition of Art Historians Association on 9–21 September 2014 was organised by Elżbieta Chodkiewicz-Przyrkowska, whom I would like to thank in this way for the prepared and realised program.

zakończyły się w 2012 r. Efekt tych działań zobaczyłem wrześniowego dnia 2014 r.³ (il. 4–6).

Odbudowa katedry Bagrata jest dla konserwatora zabytków, a na pewno winna być, trudna do zaakceptowania. Ale jak się ustosunkować do rekonstrukcji, gdy pojawia się wątek wielkiej polityki? Zmiana systemu politycznego w Gruzji po 1991 r. spowodowała nie tylko przebudowę kraju, ale również poszukiwanie tożsamości narodowej i wzmożenie religijne. Katedra w Kutaisi ze swoją historią i rolą, jaką odegrała w powstaniu gruzińskiej państwowości w XI w., znakomicie wpisuje się w świat nowych idei. Obecnie znajduje się na głównej trasie turystycznej, jest celem pielgrzymek, miejscem żywego kultu. Jakich argumentów więc użyć, gdy strona przeciwna jest przekonana o wyższości celów narodowo-religijnych nad doktrynami naukowymi? Jan Zachwatowicz, niekwestionowany autorytet w kręgach decyzyjno-rządowych, w zmienionej po 1945 r. sytuacji politycznej, na żądanie od niego zgody na rozbiórkę murów staromiejskich zadał występującym o to członkom władz pytanie o to, co się wtedy odsłoni. I od razu sam na nie odpowiedział: kompleks budowli sakralnych. Do tematu usunięcia murów już nie wracano. Czy dzisiaj, w okresie marginalizacji służb konserwatorskich i polaryzacji stanowisk naukowców można jeszcze przeciwstawić się niszczeniu zabytków? Czy przedstawiony w moim artykule głos przeciwny rekonstrukcjom jeszcze się liczy?

sulted not only in rebuilding the country but also in the search for a national identity and religious intensification. The Cathedral in Kutaisi with its history and the role it played in the formation of the Georgian statehood in the 11th century perfectly entered the world of new ideas. At present, it is located on the main tourist route and constitutes a place of pilgrimages as well as a place of the living worship. Therefore, what arguments should be used when the opposing party is convinced of the superiority of the national and religious purposes over scientific doctrines? Jan Zachwatowicz, who is an unquestioned authority in decision-making and governmental circles, in a political situation which was changed after 1945, when requested to give his permission to demolish the walls of the Old Town, asked the requesting authority members the question as follows: what will be revealed as a result? And he answered this question himself at once saying that it would be a complex of sacral buildings. The topic of removing the walls was never returned to. Is it still possible today, in the period of restoration services marginalization and polarization of scientists' positions, to oppose the destruction of monuments? Does the opinion against reconstructions presented by me still count anyway?

Translated by
Bogusław Setkiewicz

³ Wyjazd do Gruzji (i Armenii) w ramach objazdu naukowego Stowarzyszenia Historyków Sztuki w dniach 9–21 września 2014 r. został zorganizowany przez Elżbietę Chodkiewicz-Przytkowską, której pragnę tą drogą podziękować za przygotowany i zrealizowany program.

Bibliografia/References

- [1] Volbach W., Lafontaine-Dosogne J., *Byzanz und der Christliche Osten, Propyläen Kunstgeschichte*, 3, Berlin 1968, 328. [2] Sewerow N.P., *Pamiatniki gruzińskowo zocdestwa*, Wydawnictwo Akademii Architektury, Moskwa 1947.

Streszczenie

Artykuł dotyczy odbudowy katedry Bagrata w Kutaisi (Gruzja). Świątynia ta została wzniesiona przez króla Bagrata III w 1003 r. Jest ona charakterystycznym przykładem klasycznego okresu gruzińskiej architektury przełomu X i XI w., jest także symbolem powstania gruzińskiej państwowości. W 1692 r. w wyniku działań wojennych została wysadzona przez Turków seldżuckich, runęły kopuła i sklepienia, a pozbawiona przekrycia świątynia stopniowo niszczała. W 1994 r., jako trwała ruina, została wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. W 2008 r., wbrew doktrynie konserwatorskiej, a także protestom opinii międzynarodowej, w konsekwencji śmiałych decyzji politycznych rozpoczęto jej odbudowę. Autor, opierając się na przykładzie tej katedry, występuje przeciw rekonstrukcjom zabytkowej architektury.

Słowa kluczowe: katedra Bagrata, Kutaisi, rekonstrukcja zabytków, doktryna konserwatorska

Abstract

The article presents the reconstruction of Bagrati Cathedral in Kutaisi (Georgia). This cathedral was erected by King Bagrat III in 1003. It constitutes a characteristic example of the classical period of Georgian architecture at the turn of the 11th century and it is also a symbol of the establishment of the Georgian statehood. In 1692 the cathedral was blown up by the Seljuk Turks as a result of acts of war due to which the dome and vaults collapsed and the cathedral slowly deteriorated. In 1994 it was included in UNESCO's World Heritage Site as a permanent ruin. In 2008 contrary to the doctrine of restoration as well as protests of the international public opinion and as a result of bold policy decisions its reconstruction began. The author, using the example of this cathedral, is against reconstructions of historic architecture.

Key words: Bagrati Cathedral, Kutaisi, reconstructions of monuments, doctrine of restoration